

Te voet in de heldere
lucht van Texel

37

reizen

Een stukje Duitsland
met Hollandse wortels

Het zomerverblijf van prinses Henriette-Catharina, verre voorouder van het huis Oranje, is gerestaureerd. De expositie Dutch Design zet de heropening luister bij.

JOOST VERMEULEN

Slot Oranienbaum, buitenverblijf van de Oranjes.

FOTO ZOONARL MATRISCH

‘E’igenlijk zouden al jullie Oranjeverenigingen hierheen op excursie moeten komen, want hier ligt de bakermat van jullie vorstenhuis.”

Uwe Zimmermann wuift met een breed gebaar naar het schitterende barokke slot dat achter hem ligt. Slot Oranienbaum ligt middenin het gelijknamige dorp, waar Zimmermann burgemeester is.

“Ons dorp kreeg de naam Oranienbaum in 1673. In dat jaar besloot Henriette-Catharina prinses van Oranje Nassau namelijk om hier haar nieuwe buitenverblijf te laten bouwen. Dat moest kunnen wedijveren met de paleizen die ze zich nog herinnerde uit haar jeugd in Den Haag, waar zij in 1637 was geboren. Misschien heeft ze daarbij zelfs wel gedacht aan de Oranje Zaal (het huidige Paleis Den

Bosch) dat in 1645 in opdracht van haar vader, stadhouder Frederik Hendrik, als zomerverblijf werd opgetrokken.”

Reinhildiz van Ditshuysen, kenner van de Oranjeschiedenis bij uitstek, is de afgelopen jaren vaak in Oranienbaum te gast geweest. Ze was nauw betrokken bij de totstandkoming van de prachtige expositie *Dutch Design*, waarmee de eerste fase van de restauratie van dit slot onlangs werd afgesloten.

“Dat koningin Beatrix voor de opening van deze tentoonstelling overkwam, zegt ook iets over de waarde die door ons vorstenhuis aan dit slot wordt toegekend,” zegt ze, terwijl ze tijdens de rondgang door het paleis stilhoudt bij een prachtig achttiende-eeuws portret waarop Catharina staat afgebeeld met drie van haar kinderen. Eén van hen is Henriette-Amalia. “Het is haar zoon Johan Willem Friso, Catharina’s kleinzoon, die uiteindelijk stamvader wordt van de huidige Oranjes.”

Catharina, had behalve een fameuze verzameling Chinees en Delfts porselein – in haar kasteel was een aparte porseleinkamer – ook een prachtige collectie schilderijen. Waarschijnlijk het belangrijkste werk is het portret van de jonge stadhouder Willem II van Oranje, gemaakt door de beroemde hofschilder Van Dijk. Catharina heeft dit portret van haar broer meegenomen bij haar vertrek uit Den Haag. De meeste schilderijen van Catharina zijn te zien in het vlak bij Oranienbaum gelegen slot Mosigkau. Ter gelegenheid van de her(opening) van Oranienbaum is een deel, waaronder dus ook het schilderij van Van Dijk, tijdelijk in het Oranjeslot te bewonderen.

Wie het gerestaureerde Oranienbaum bezoekt, komt altijd uit in de centrale ontvangstzaal, die ligt pal achter een statig dubbel trappenhuis. Vanuit die grote zaal, met zijn prachtige wandschilderingen, heb je een fraai uitzicht op het enorme park.

Dit park heeft alles wat je van een

De blauw vlag wappert
al 25 jaar aan het strand

Strandgangers die de blauwe vlag zien wapperen, weten dat het zwembad en het strand veilig en schoon zijn. De eerste werden 25 jaar geleden gehesen, in 1987. Onlangs werd gevierd dat de vlag te zien is op meer dan 3500 stranden in ruim dertig Europese landen en o.a. ook in Marokko, Canada en Zuid-Afrika.
www.blauwvlag.nl

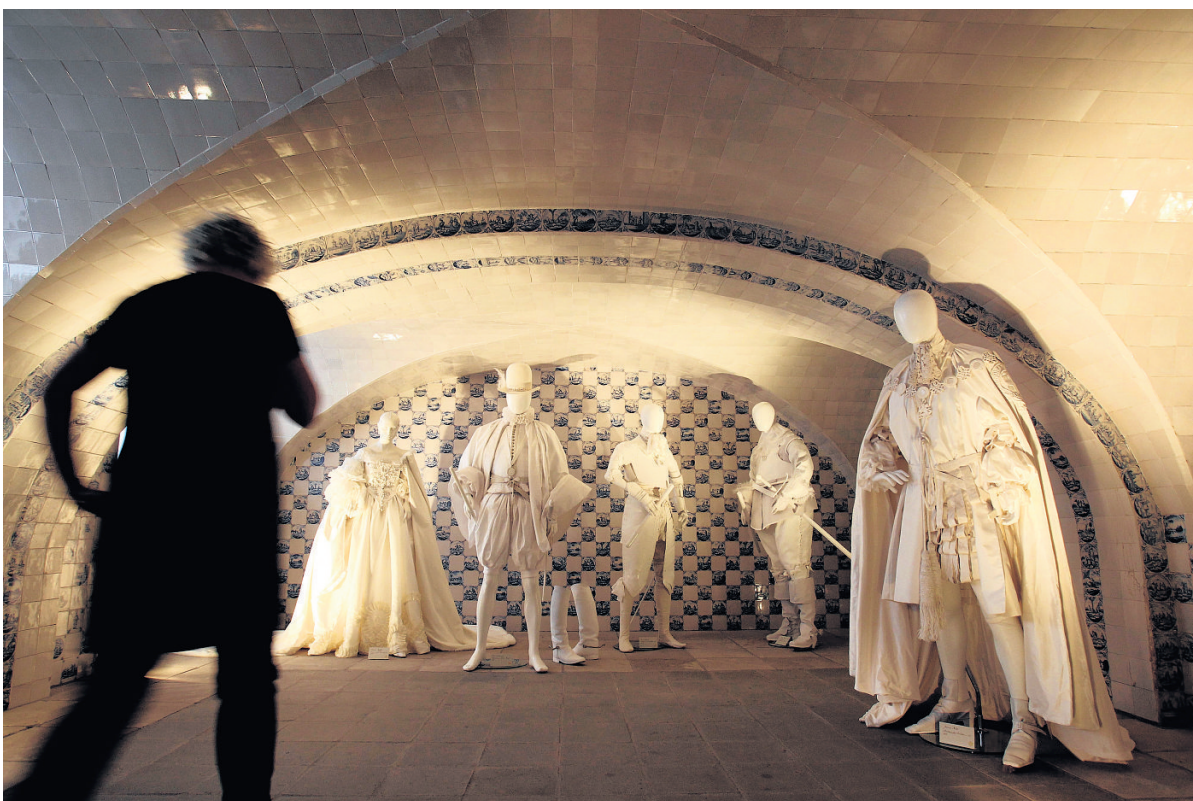
romantische landschapstuin verwacht: statige lanen, kronkelende waterpartijen, eeuwenoude bomen, een orangerie en uiteraard een aantal follies. Het originele parkontwerp, dat nog maar op een paar plekken te herkennen valt, was echter veel strakker van opzet; meer à la Versailles, met korte buxushagen en geometrische perken. Het werd tegelijk met het slot aangelegd volgens het plan van de Nederlander Cornelis Ryckwaert. Deze uit Delft afkomstige architect had, voordat hij aan het hof van de hertog van Brunswijk (de schoonvader van Catharina) in dienst trad, het vak geleerd bij Pieter Post, de hofarchitect van haar vader Frederik Hendrik. Voor het ontwerpen van het park liet Ryckwaert zich ook inspireren door een Hollands voorbeeld: de tuin van het paleis in Zeist.

Zijn huidige aanzicht kreeg het park

Franz liet een
miniatuur van
de Vesuvius
bouwen

pas vijftig jaar na de dood van Catharina, toen Leopold III Friedrich Franz heer van Anhalt Dessau was. Via vererving was slot Oranienbaum met het park in zijn bezit gekomen. Het verderop gelegen Slot Wörlitz, dat ook al door prachtige tuinen was omgeven, had hij toen al in bezit.

Franz, of Vater Franz zoals de mensen in de omgeving hem nog steeds liefkozend noemen, besloot nadat hij in zijn jeugd lange reizen door Europa had gemaakt, op zijn grondgebied een enorm landschapspark in Engelse stijl aan te leggen. Een park met meerdere centra, onderling verbonden door lange lanen met fruitbomen, en waterpartijen. Een *Gesamt-*

Kostuums op de expositie Dutch Design.

FOTO DAPD

Wörlitzpark bestaat uit eilanden, door bruggen verbonden.

FOTO CHRISTIAN KERBER/HOLLANDESE HOOGTE

kunstwerk dat, het klinkt bijna modern, moest verrassen en voor iedereen iets moest bieden. Het *Gartenreich* kreeg uiteindelijk een oppervlakte van bijna 150 vierkante km.

In het oude park Oranienbaum liet hij een enorme orangerie bouwen, de grootste in Europa, en ook de Chinese pagode werd onderdeel van zijn nieuwe parkontwerp. In Wörlitzpark kwam de nadruk te liggen op de waterpartijen; de delen van dit park waren (en zijn) slechts door bruggen bereikbaar. Elk van de eilanden kreeg een eigen atmosfeer. Op één ervan liet Franz een miniatuurvulkaan bouwen. Hij had tijdens zijn *grand tour* met vrienden bij Napels de Vesuvius bewonderd en was met een gids tot aan de rand van de krater geklommen. Daar was hij zo van onder de in-

Willem van Oranje

Stadhouder koning Willem III stierf in 1702 kinderloos. In zijn testament bepaalde hij echter dat zijn neef Johan Willem Friso (kleinzoon van Catharina) zijn titels en zijn bezit zou erven. Deze aanspraak is ernstig betwist. Maar dertig jaar later kreeg diens zoon (Willem IV) opnieuw de titel stadhouder. Het landgoed Orange was echter in Franse handen overgegaan. De titel Oranje mochten Willem IV en zijn nazaten echter wel blijven voeren.

druk dat hij in een brief naar huis al schreef dat hij in zijn nieuwe park een kopie van deze imposante 'vuurspuwer' zou laten aanleggen. Van Scandinavische zwerfstenen werd een kegelvormige berg opgeworpen met daarin en vernuftig mechaniek dat voor het nodige spektakel kon zorgen.

Nog steeds is de vulkaan van Wörlitz actief. En net als echte vulkanen komt een eruptie altijd onverwacht. "De verwachting is dat dit jaar in augustus weer een uitbarsting zal plaatsvinden," vertelt Ludwig Schneider van de stichting Gartenreich Wörlitz-Dessau, die het hele park beheert. De laatste uitbarsting was twee jaar geleden en hoewel dat pas een paar dagen van tevoren was aangekondigd, waren er meer dan zesduizend mensen op afgekomen. "Die enorme belangstelling maakt dat we een volgende sessie pas op het allerlaatst bekend zullen maken."

Van het Gartenreich is het grootste deel nog in de originele staat overgeleverd. Ludwig Schneider: "Natuurlijk zijn er veranderingen en aantastingen geweest. Zo is er midden vorige eeuw een energiecentrale gebouwd aan de rand van het park, bij het plaatsje Vockerode, en ook is er een snelweg aangelegd dwars over

het hele terrein, de E 51. Maar het had allemaal nog veel erger gekund."

"Je zou kunnen zeggen dat de periode van de DDR de redding is geweest van het Gartenreich. Het regime had geen belangstelling voor de monumenten, maar er was hier ook geen industrie, dus er gebeurde eigenlijk niets. Alsof de tijd heel lang stilstond. Aan de andere kant werd er in die veertig jaar ook vrijwel niets aan het onderhoud van de vele paleizen en historische gebouwen gedaan."

Voor veel gebouwen in het park, waaronder slot Oranienbaum, kwam

wie, wat, waar

■ Dessau is met de trein vanuit Nederland gemakkelijk te bereiken: 6 intercity's per dag, overstappen in Hannover. Oranienbaum ligt ongeveer 12 kilometer buiten Dessau. Er gaan vanuit het centrum van de stad regelmatig bussen. Ook is er een treinverbinding tussen Dessau en Oranienbaum en tussen Dessau en Wörlitz. Een taxi van Dessau naar Oranienbaum kost ongeveer € 15.

Vanuit Dessau gaan er regelmatig treinen naar Berlijn; reistijd 1,5 uur.

Tussen Berlijn Hauptbahnhof en Potsdam rijdt een S-bahn. Die gaat om de twintig minuten; reistijd veertig minuten.

■ Het Gartenreich is vrij toegankelijk tussen zonsopgang en zonsondergang. Er zijn tientallen entree mogelijkheden, zowel voor voetgangers als voor fietsers. Bij het VVV in Dessau zijn kaarten verkrijgbaar waarop alle wandel- en fietsroutes staan. De meeste kastelen in Gartenreich zijn te bezichtigen. Openingstijden kunnen variëren.

■ De tentoonstelling Dutch Design in Oranienbaum duurt tot 30 september en is dagelijks open van 10.00-17.00 uur.

■ *Friederisico* in het Neues Palais is tot 28 oktober; open 10.00-19.00 uur; de prachtige catalogus kost € 15.

die *Wende* dan ook nog maar net op tijd. Direct na eenwording van Duitsland is men begonnen met het wegwerken van het achterstallige onderhoud en het, waar mogelijk, in originele staat terugbrengen van de verschillende parkonderdelen.

Die pogingen waren zo succesvol dat in 2000 het hele gebied tot Unesco Werelderfgoed werd verklaard.

Ludwig Schneider: "Daar was in het begin nog wel wat verzet tegen vanuit de lokale bevolking, omdat men dacht dat daarmee alle andere activiteiten onmogelijk zouden worden. Maar al gauw zag men het enorme voordeel in van deze uitverkiezing."

Het Gartenreich Dessau Wörlitz is nu de belangrijkste toeristische attractie in dit deel van de voormalige DDR en het zorgt voor veel noodzakelijke werkgelegenheid. Dat laatste was overigens in de tijd van Vater Franz niet veel anders. Ook toen was het park een belangrijke bron van werkgelegenheid.

Franz Leopold was in alle opzichten een verlichte vorst. Zijn Gartenreich moest behalve voor het genoeg – het was ook toen vrij toegankelijk voor iedereen – ook tot nut van zijn onderdanen dienen. Er waren dan ook grote delen gereserveerd voor het kweken van nuttige gewassen. En de

lanen waren allemaal omzoomd met fruitbomen. In de orangerie experimenteerde hij met nieuwe vruchtsoorten. Franz Leopold maakte in een uiterst woelige periode van het kleine Anhalt Dessau uiteindelijk één van de belangrijkste staten binnen het Pruisische verband. Daarbij was het onontbeerlijk dat 'der Franz' op goede voet stond met de machtigste vorst uit die tijd, Frederik van Pruisen. Frederik stond Franz zelfs toe zich aan de grote Pruisische expansieoorlogen (de Silezische oorlogen, 1740-1763) te onttrekken. Wel betaalde hij daarvoor (uit eigen zak) jaarlijks een belasting aan de Pruisische vorst.

De prachtige tentoonstelling *Dutch Design* (modern Nederlands topdesign vermengd met bruiklenen uit het archief van het koninklijk huis en schilderijen uit de collectie Mosigkau) in het gerestaureerde Oranienbaum plus de mogelijkheid om deze zomer wellicht de Vesuvius te zien exploderen, zijn goede redenen om een bezoek te brengen aan het Gartenreich Wörlitz-Dessau.

Dan moet je natuurlijk ook een kijkje nemen in Dessau, de hoofdstad van 'der Franz'. Weliswaar is deze stad vlak voor het einde van de Tweede Wereldoorlog nog het slachtoffer geworden van geallieerde bombardementen, maar toch is er nog genoeg te zien, al betreft het alleen maar de Bauhauselementen – ook op de Unesco Werelderfgoedlijst – zoals het door Walter Gropius zelf ontworpen hoofdgebouw van deze beroemde bouwacademie.

En dan is Potsdam ook niet ver. Daar is deze zomer de fabuleuze tentoonstelling *Friederisico* te zien, over leven en werk van Frederik van Pruisen, die driehonderd jaar geleden werd geboren. Deze mega-expositie is ingericht in het vrijwel geheel gerestaureerde Neues Palais, aan de andere kant van het grote park waarin Frederik zijn ook al zo beroemde slot Sanssouci liet bouwen.

